

Eiropas vērtības Latvijas iedzīvotāju skatījumā

Pārskats par pētījumu centra SKDS izpēti
pēc Eiropas Parlamenta
“Zaļo un Eiropas brīvās apvienības”
grupas pasūtījuma

Rīga, 2020. gada oktobris

Eiropas vērtības Latvijas iedzīvotāju skatījumā

Fokusa diskusiju grupu kopsavilkums

2020. gada oktobris

Saturs

PĒTĪJUMA TEHNISKĀ INFORMĀCIJA	3
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTIEM	4
PLAISA starp VALSTI un SABIEDRĪBU	6
ETNISKĀ IDENTITĀTE	10
KORUPCIJA, TĀS TOLERĒŠANA	15
EMIGRĀCIJA no LATVIJAS	18
KLIMATS	22
CILVĒKTIESĪBAS	24

Pētījuma tehniskā informācija

PĒTĪJUMA VEICĒJS	Pētījumu centrs SKDS
PĒTĪJUMA METODE	Kvalitatīvais pētījums, fokusa grupu diskusijas (FGD)
PĒTĪJUMA MĒRĶI	Apzināt dažādu Latvijas iedzīvotāju grupu viedokļus, izpratni un ekspektācijas par "ES vērtībām". Noskaidrot iedzīvotāju izpratni par ES deputātu darbu, paveikto un sagaidāmo rezultātu
ĢEOGRĀFISKAIS PĀRKLĀJUMS	Rīga
FGD SASTĀVS	Rīgas iedzīvotāji, ievērojot dažādu vecumu, dzimumu, izglītības līmeņu un nodarbošanās pārstāvniecību. Fokusa grupu dalījums pēc ģimenē lietotās sarunvalodas (latviešu (LAT) un krievvalodīgie (RUS)) un respondentu vecuma – jaunieši vecuma grupā 18-23 gadi, vidējā paaudze 35-50 gadus veci.
FGD NORISES ILGUMS	~105 min
FGD NORISES LAIKS	2020.gada 5.; 6.; 8. un 9.oktobris
FGD NORISES VIETA	Pētījumu centrs SKDS, Baznīcas iela 32

Pētījuma jautājumi tika veidoti, balstoties uz pētījuma uzdevumiem, taču sarunas gaitā tika uzdoti arī citi papildus jautājumi.

Citāti tekstā uzrādīti *slīprakstā*.

Pētījums veikts saskaņā ar norises brīdī spēkā esošajiem valstī noteiktajiem epidemioloģiskās drošības pasākumiem Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai.

PROJEKTA VADĪTĀJS	Nita Jirgensone
REKRUTĀCIJA	Dace Grīnberga
FGD MODERATORS	Nita Jirgensone
ATSKAITI SAGATAVOJA	Nita Jirgensone, Dace Grīnberga

Informācija par respondentiem

5.10.2020, vecumposms - 18-23g.v. LAT

Nr.p.k	Respondents	Vecums	Izglītība	Nodarbošanās	Dzīvesvieta
1.	vīrietis	20	pamatskolas	bezdarbnieks	Rīga
2.	sieviete	20	vidējā	studē, strādā veikalā	Rīga
3.	vīrietis	18	pamatskolas	mācās vidusskolā	Rīga
4.	sieviete	22	vidējā	studē	Rīga
5.	sieviete	23	vidējā	studē, strādā tirdzniecībā	Rīga
6.	sieviete	23	augstākā	studē	Rīga
7.	vīrietis	18	pamatskolas	mācās vidusskolā	Rīga

6.10.2020, vecumposms - 35-50g.v. LV

Nr.p.k	Respondents	Vecums	Izglītība	Nodarbošanās	Dzīvesvieta
1.	sieviete	38	augstākā	bankas darbinieks	Rīga
2.	vīrietis	35	vidējā profes.	apsargs	Rīga
3.	sieviete	37	augstākā	juriste	Rīga
4.	sieviete	40	augstākā	bezdarbniece	Rīga
5.	sieviete	47	vidējā	asistente veikalā	Rīga
6.	vīrietis	45	vidējā	strādā apsardzes uzņēmumā	Rīga
7.	vīrietis	44	pamatskolas	darba meklējumos	Rīga
8.	vīrietis	35	augstākā	tieslietu jomas speciālists	Rīga
9.	sieviete	47	augstākā	pārtikas ražošana	Rīga

8.10.2020, vecumposms - 18-23g.v. RU

Nr.p.k	Respondents	Vecums	Izglītība	Nodarbošanās	Dzīvesvieta
1.	sieviete	23	vidēja	studē	Rīga
2.	vīrietis	19	vidējā	strādā kinoteātrī	Rīga
3.	sieviete	22	vidējā	studē	Rīga
4.	vīrietis	18	pamatskolas	mācās	Rīga
5.	vīrietis	23	augstākā	tulks	Rīga
6.	vīrietis	22	vidējā	studē, celtnieks	Rīga

6.10.2020, vecumposms - 35-50g.v. LV

Nr.p.k	Respondents	Vecums	Izglītība	Nodarbošanās	Dzīvesvieta
1.	sieviete	49	augstākā	mājsaimniece	Rīga
2.	sieviete	35	vidējā profesionālā	klientu apkalpošana	Rīga
3.	sieviete	46	vidējā	fotoservisa darbiniece	Rīga
4.	sieviete	47	vidējā	bezdarbniece	Rīga
5.	vīrietis	37	vidējā profesionālā	uzstāda ventilācijas sistēmas	Rīga
6.	vīrietis	50	vidējā profesionālā	izklaides joma	Rīga
7.	vīrietis	36	augstākā	menedžeris, metālapstrāde	Rīga
8.	vīrietis	35	augstākā	privātais sektors, IT	Rīga

1. PLAISA starp VALSTI un SABIEDRĪBU

Kopumā raksturojot galvenās aktualitātes valstī, respondentu spontānās atbildes ir diezgan atšķirīgas un pretrunīgas. Salīdzinoši pozitīvāk noskaņoti bija jaunieši, vienlaicīgi uzsverot, ka politiskās dienas kārtības jautājumi viņus neinteresē – nepievērš tam uzmanību. Savās atbildēs jaunieši pauž sev personīgi tuvās bažas par izglītības kvalitāti, veselības pakalpojumiem, tajā pašā laikā kā īpašas vērtības izceļot mierīgu politisko situāciju valstī, pakāpenisku attīstību, ceļu pakāpenisku remontu, ēku fasāžu Rīgā atjaunošanu, iespējas biznesa attīstībai.

“Nu jau redzams, ka ceļi tiek remontēti, tas ir patīkami. Pilsēta tiek savesta kārtībā, māju fasādes krāsotas. Pie mums uz ielām viss ir mierīgi, bez īpašiem starpgadījumiem.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Tomēr vairākuma pētījuma dalībnieku viedokļos izskanēja neapmierinātība un kritika par valstī notiekošo. Būtiska problēma ir strādājošo zemais atalgojums, un bažas šobrīd rada nodokļu izmaiņas, kas respondentu skatījumā pasliktinās jau tā sarežģīto finansiālo situāciju gan uzņēmējiem, gan iedzīvotājiem.

“Tas, ko es gribētu saņemt no valsts... Es esmu ieguvusi labu izglītību un es esmu labi mācījusies. Un es gribētu saņemt par savu darbu atalgojumu, ka man nav jādomā, vai es pirkšu maizīti šodien uz atļaidēm, vai es pirkšu maizīti, kuru man gribas.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Mums pastāvīgi pieaug nodokļi, un tā ir problēma, kas ļoti apgrūtina dzīvi.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Man ir sajūta, ka valdību vispār neinteresē, ar kādām grūtībām iedzīvotāji saskaras. Un valdība ne tikai negrib atvieglot, bet pat vēl vairāk apgrūtināt.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Daļa respondentu norādīja uz profesionālas un gudras valsts izpildvaras trūkumu, par ko liecina nespēja daudzu gadu garumā sakārtot iedzīvotājiem būtiskas jomas, pieņemot iedzīvotājiem nelabvēlīgus lēmumus. Viena no problemātiskām jomām ir pensijas sistēma un pensionēšanās vecuma paaugstināšana, kas diskriminē noteiktu vecumu sasniegušus iedzīvotājus.

“Mani uztrauc, ka man ir vecāki pirmspensijas vecumā. Un ir tās fičas, kur tu apskati, cik tu visu mūžu esi pelnījis un tad tu redzi, cik liela tev būs pensija. Un es saprotu, ka viņu uzturēšana arī būs mana atbildība, kas ir tā lieta, par kuru es uztraucos, kaut arī man par to nevajadzētu uztraukties, jo man ir jābūvē sava dzīve.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Arī valsts parāda pieaugums un augstās procentu likmes parāda atmaksai, pēc respondentu domām, liecina par nepārdomātu valsts politiku, neprasmī saimniekot, kur situāciju vēl vairāk pasliktina amatpersonu reālas atbildības trūkums par pieņemtajiem lēmumiem.

“Mēs katru dienu maksājam 1mlj. procentos. Kas par to būs atbildīgs? To maksās vēl mūsu bērni un bērnu bērni.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Par arvien aktuālāku problēmu visās diskusiju grupās respondenti uzskata veselības aprūpes sistēmas nepilnības – ārstu trūkumu, garās rindas pie speciālistiem, pakalpojumu, medikamentu dārdzību, kas iedzīvotājiem būtiski samazina medicīnas pakalpojumu pieejamību. Īpaši neaizsargātas iedzīvotāju grupas ir studenti un maznodrošinātās personas, kuri nespēj samaksāt par dārgajiem medicīnas pakalpojumiem un, tas pastiprina nevienlīdzību starp dažādām sabiedrības grupām.

“Ja būtu tāda kā valsts polise, ja tev kas notiek un tevi ar ātrajiem aizved, un tev ir kājas operācija, piemēram.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Medicīnas sistēma ir jāuzlabo. Es saskāros, kad meklēju palīdzību, bet tur studenti, kuriem kaut kas zināšanās pietrūkst un tu nesaņem, ko vajag, vai arī garas rindas.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Lai arī respondenti ir kritiski un norāda uz medicīnas pakalpojumu zemo kvalitāti, medicīnas personāla neieinteresēto attieksmi pret pacientiem, tomēr vienlaikus izskan arī attaisnojoši viedokļi. Viņuprāt, medicīnas jomas trūkumi ir sekas neatbilstošiem atalgojumiem personālam, lielo slodzi un izdegšanu medicīnas nozarē strādājošiem.

“Personāls, es atvainojos, tie, kuru pīles novāc, saņem ļoti maz. Un attiecīgi arī attieksme pretī arī ir tāda.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Saskaroties ar nepilnībām izglītības kvalitātes nodrošināšanā, pedagogu trūkumu, rindām bērnudārzos, problēmu cēloņi tiek saistīti gan nepietiekamo atalgojumu, kas nav motivējoša esošajiem skolotājiem un pasniedzējiem, kā arī attur jaunu, talantīgu speciālistu piesaistei, saistīti gan ar izglītības sistēmas stagnāciju

“Daudzi skolotāji varētu labāk mācīt, ja viņi vairāk saņemtu.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Nevienlīdzīgā situācijā, pēc respondentu domām ir lauku reģioni, kur ir nepietiekama finansējuma dēļ valda stagnācija un bezdarbs, kas vietējos iedzīvotājos rada pārliecību par to, ka valstij viņi kā pilsoņi nav svarīgi, ir aizmirsti.

“Augšīņas tikai naudiņu daļa un par pierobežas rajoniem, laukiem vispār nedomā, vispār aizmirst.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Arī uzņēmējdarbība Latvijā ir sarežģīta gan nepārdomātas un uzņēmējiem nedraudzīgas likumdošanas, gan ļoti lielā nodokļu sloga dēļ, kas uzņēmējos rada arvien pieaugošu neapmierinātību. Valsts varas lēmumu, uzņēmējdarbības veicināšanā ieinteresētas politikas trūkuma dēļ, veidojas pārliecība, ka valsts nevēlas palīdzēt uzņēmējiem, tieši pretēji, kavējot uzņēmējdarbības attīstību un, raisot vēlmi, pamest Latviju.

“Tie nodokļi uzņēmējiem ir tik lieli, ka izdevīgāk uzņēmējdarbību ir uzsākt kādā no blakus valstīm, jo Latvijā tas nav izdevīgi.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Pie mums normālas kompānijas bankās nevar atvērt kontus un, tie normāli netiek apkalpoti. Jābrauc projām.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Valstī esošā situācija ar ilgstoši nesakārtotajām jomām, nespēja pieņemt pārdomātus lēmumus, pēc respondentu domām saistīts ar valsts pārvaldē nodarbināto profesionalitātes trūkumu.

“Viss aparāts ir tik uzpūsts. Labā roka nezina, ko dara kreisā. Ja IQ būtu valdībai augstāks, būtu gan lēmumi un attiecīgi arī risinājumi. Un mums būtu sajūta, ka viņi ir gudri.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Neizjūtot savu interešu aizstāvību, vairāku vidējās paaudzes krievvalodīgo respondentu atbildēs diskusiju laikā redzams aizvainojums. Iztrūkstot dialogam ar sabiedrību, tādējādi nerēķinoties ar daļas sabiedrības viedokļiem, kritiku saņem valodas reformas krievvalodīgo plūsmas skolās, kas ir, pēc respondentu domām, pārāk stingras un sasteigtas.

“Ir dalījums - latviešu vēlētais un latviešu valdība. Krievu vēlētajū it kā nepamana un viņš nav vēlams.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Gribētu, lai valdība ieklausītos. Nedomāju, ka krievu skolās šī te asimilācija nepieciešama tik ļoti stingra. 30-40% iedzīvotāju arī ir cilvēki, viņi strādā un maksā nodokļus. Bet viņus ignorē un neieklausās.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Pēc krievvalodīgo respondentu domām, arī valsts valodas zināšanu prasības ir pārspīlētas. Viņuprāt, neparedzot situāciju izņēmumus valsts likumdošanā, Latvija kļūst nepievilcīga kā iespējamā studiju vai darba vieta ārvalstu iedzīvotājiem, tādējādi mazinot arī potenciālo ekonomisko pienesumu valstij.

“Valdībai, daudziem partiju pārstāvjiem ir ļoti maz tolerances, kas izpaužas ar uzbrukumiem ārvalstu studentiem, indusiem, kas atbraukuši te mācīties, un nezina latviešu valodu.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Jauniešu diskusiju grupās papildus izskanēja viedokļi, ka valstī valda garlaicība un attīstības trūkums - *“nekas nemainās gadiem”*, pretstatā citām Eiropas valstīm, kur ir gan plašas izklaides, gan izglītības iespējas. Piemēram, salīdzinot ar citu Baltijas valstu galvaspilsētām, Rīgā ir ļoti ierobežotas iespējas sportot brīvā dabā, esošie sporta stadioni ir slēgtas teritorijas, iedzīvotājiem nepieejami.

“Ja vēl par sportu, tad tas pats futbols. Gribam savākties un aiziet uz laukumiņu, bet tie ir maz un nav kur. Netālu no Ķīpsalas, kur mēs ejam, tur ir tāda rinda. Mēs atnākam, bet priekšā jau vesela orda.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Tikko runāju ar saviem Erasmus studiju kursabiedriem, un viņi teica, ka viss liekas garlaicīgi un pelēki. Un es arī piekrītu tam, ka viss izskatās pelēki un neforši. Tu izkāp Rīgā no lidmašīnas, tev ir mežs apkārt, un nekas nenotiek.(...) Arī Rīga pati ir diezgan garlaicīga pilsēta gan studentiem, gan visiem citiem.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Runājot par valsts un iedzīvotāju sadarbību, tad kopumā no sniegtajām atbildēm ir redzams, ka jauniešu (18-23 g.v.) informētības līmenis ir salīdzinoši zemāks, kā vidējā vecuma (35-50 g.v.) respondentu grupās. Lielākajai daļai jauniešu trūkst intereses par politiskajiem procesiem un notiekošo valstī, par aktualitātēm uzzinot, vien pastarpināti no sarunām ar citiem.

“Neesmu sekojusi līdzī pēdējā laikā, kas ko dara. Varbūt, ka viņi [politikā] izcīnīsies, tad atkal būs sadarbība ar tautu.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Vairākums respondentu atbilžu liecina, ka ar jēdzienu “valsts” tiek asociēta vara un izpildvara, neidentificējot sevi kā daļu no valsts, norobežojoties un ieņemot drīzāk pasīva vērotāja pozīciju, kas izteiktāk redzams jauniešu diskusiju grupās.

No diskusiju laikā izskanējušiem viedokļiem visās diskusiju grupās redzama neapmierinātība, neuzticēšanās valsts varai, kas apliecina plaisas pastāvēšanu starp valsti un sabiedrību. Pētījuma dalībnieki pauda pārliecību, ka izpildvaras pārstāvju prioritātes nav iedzīvotāju labklājības celšana un rēķināšanās ar tautas interesēm, bet gan politiķu rūpes pašiem par sevi, apmierinot savu savtīgumu un interešu aizstāvību.

“Es uzskatu, ka valdībā sēž vieni vampīri. Cilvēkiem tā jau naudas nav, bet viņi vēl sūc. Viņi vispār par tautu aizmirsuši un domā tikai par sevi.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Valstij neuzticas. Uzskatu, ka valstij uz mums vispār ir uzspļaut. Viņi tur aizņemti ar naudas dalīšanu, un viņi sev tikai paceļ algas.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Katrs dzīvo savu dzīvi. Valdība iet savu ceļu, iedzīvotāji savu ceļu. Nav sajūtas, ka sabiedrība izvēlas valdību.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Tā sajūta ir tāda, ka īpaši par tevi neviens nedomā, un, ka valdībā ir aizņemti paši ar savu plēšanu, kuram būs vairāk naudas un tā kā netiek līdz tiem parastajiem cilvēkiem.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Negatīvu priekšstatu rada politisko spēku aktivizēšanās pirmsvēlēšanu laikā, “iebarojot tautai” un, dalot neizpildāmus solījumus, kas tiek saistīts vien ar cīņu par varu, sevis reklamēšanu, ne patiesu vēlmi strādāt sabiedrības labā.

“Pirms vēlēšanām bija kādas partijas aģitācija parkā. Un es tik daudz tur jaunu seju ieraudzīju!” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Piedzīvojot arvien lielāku vilšanos politiķu darbībā, kas saistīts ar solījumu nepildīšanu, neieinteresētību sabiedrības problēmās, noskaņojumā vērojams pesimisms un neticība iedzīvotāju iespējām ietekmēt valstī notiekošos procesus.

“Pa lielam es jau neesmu noteicējs, ko varētu mainīt.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Rīgas domes vēlēšanas parādīja - absolūta varas maiņa, viss pilnībā ir mainījies. Lielākajā Baltijas galvaspilsētā Rīgā partija, kas iepriekš bija pie varas parādīja, ka pilnībā sevi ir izsmēlusi un ir neveiksmīga.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Sadarbības problēmas tika saskatītas ne tikai iedzīvotāju un valsts, bet arī starpinstitucionālā līmenī, kas tiek skaidrots ar birokrātiskiem procesiem, kas apgrūtina, palēnina un arī padara neiespējamu iedzīvotājiem labvēlīgu lēmumu pieņemšanu.

“Iedzīvotāju skaits samazinās, un citas valstis arī realizē to, ka samazina šo te... Mums ir lieli, lieli aparāti, kas mums ir jāuztur. Līdz ar to tas ir smagnēji, stagnātiski un ļoti lēns process, lai tur augšā kāds kaut ko gribētu mainīt.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Atsevišķi respondenti gan kritizēja zemo sabiedrisko aktivitāti un līdzdalības trūkumu no pašu iedzīvotāju puses, paužot, ka iedzīvotājiem pašiem ir jāklūst sabiedriski aktīvākiem, iesaistoties viedokļu paušanā, politisko procesu ietekmēšanā, pat, iesaistoties protestos, ja nepieciešams, nevis *“gaidīt tikai no valsts”*.

“Facebook tikai pabubina un viss, neko nedara. Vajag, kā Baltkrievijā, iziet ielās.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Valsts dod visiem vienādu iespēju mācīties un attīstīties.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Runājot par iedzīvotāju un valsts sadarbību, jauniešu viedokļos redzamas pretrunas. Diskusiju laikā izskanēja neuzticība valsts varas pārstāvjiem, politiķiem, vienlaikus paši jaunieši atzīst, ka, reti kad seko ziņām un ir vāji informēti par notiekošo.

No vienas puses, jauniešu izteica viedokļus, ka nepieciešama aktīvāka politiku, valsts institūciju komunikācija ar iedzīvotājiem, izmantojot mūsdienīgus informācijas rīkus, kā, piemēram, Instagram, Facebook. Savukārt no otras puses, kā liecina atsevišķu respondentu pieredze, politiku aktivitātes, vēloties uzrunāt jauniešu auditorijas, tiek uztvertas ar aizdomām un kā populisma sastāvdaļa.

“Ir jāizmanto tas pats Instagram. Par to, kādi darbi ir padarīti, lai tas vienmēr būtu pieejams. Un lai cilvēkiem lielāka uzticēšanās rastos.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Apkopojot respondentu atbildes diskusiju laikā, redzams, ka no valsts varas tiek sagaidīti lēmumi, kas aktuāli pašiem šobrīd, kā arī var skart pašu nākotni. Atbildēs visvairāk tika minētas jomas, kas saistītas ar veselības aprūpi, izglītību, pensiju sistēmu.

Diskusiju grupās izskanēja sekojošas ekspektācijas, kas tiek sagaidīts no valsts varas:

- nodokļu sloga atvieglošanu uzņēmējiem, iedzīvotājiem
- ceļu sakārtošana, ātrumu ierobežošana, lai mazinātu avāriju skaitu
- algu palielināšana.
- veselības aprūpes sistēmas uzlabošana, mazinot rindas, pacientu maksājumus, nodrošinot tās pieejamību visiem iedzīvotājiem (minimālo bezmaksas pakalpojumu grozu maznodrošinātiem un studentiem)
- izglītības sistēmas optimizācija, obligāto mācību priekšmetu vietā dodot iespēju skolēniem pašiem izvēlēties, skolotāju algu palielināšanu
- atbalsts studentiem – darba iespējas, labāks atalgojums,
- labiekārtotus parkus

- birokrātiskā aparāta samazināšana
- korupcijas mazināšana
- darbavietu problēmu risināšana, mazinot bezdarbu
- mazākumtautību vajadzību izzināšana
- valsts institūciju aktīvāka komunikācija ar iedzīvotājiem, izzinot un iedzīļinoties problēmjasautājumos, konsultējoties un uzklausot iedzīvotājus, uzņēmējus

“Tu mēģini iet pa to ceļu, ko tev ir noteicis viens likums, bet to ceļu pilnīgi nogriež kāds cits likums. Ja būtu valsts saskarsme ar cilvēkiem, tad viņi varētu mēģināt saprast, kā tas izskatās no ceļa gājēja puses.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

2. ETNISKĀS IDENTITĀTES SAGLABĀŠANA

Analizējot respondentu atbildes no visām diskusiju grupām etniskās identitātes kontekstā, redzams, ka būtiskas atšķirības pastāv viedokļos atkarībā no diskusiju grupās vecumposma.

Abās jauniešu diskusiju grupās, neatkarīgi no sarunvalodas (1.FGD LAT 18-23 g.v., 3.FGD RUS 18-23 g.v.) redzams, ka izpratne par jēdzienu “etniskā identitāte” ir diezgan vāja, un ar to tiek saprasts gan nacionālisms, gan patriotisms.

“Latvijā ļoti izteikti var just nacionālismu, kad latvieši par krieviem saka kaut ko sliktu un krievi par latviešiem saka kaut ko sliktu. 9. maijs, kas nepatīk latviešiem, savukārt krieviem nepatīk latviešu svētki. To var just ļoti izteikti.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Runājot par etnisko identitāti, abās jauniešu diskusiju grupās vērojams mērens noskaņojums. Lai arī kopumā jaunieši atzīst, ka lepojas ar etnisko piederību, tomēr savas identitātes dēļ nejūtas pārāki par citiem, nevērtē cilvēkus pēc nacionālās piederības. Viņuprāt, valstij jārada apstākļi, lai visas etniskās grupas justos vienlīdzīgi.

“Man ļoti patīk būt latvietei, bet es nedomāju, ka mana piederība ir labāka vai sliktāka par kādu citu piederību.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Jauniešu attieksmē pret citām etniskām grupām vērojama tolerance. Viņuprāt, etnisko identitāti iespējams saglabāt, mierīgi līdzās pastāvot dažādu nacionalitāšu pārstāvjiem, Viņuprāt, šāda dažādo nacionalitāšu līdzāspastāvēšana ne tikai neapdraud, bet pat bagātina katru indivīdu, jo ir iespēja iepazīt citas kultūras un valodu.

“Ar to pašu valodas būsānu. Ja krieviski tagad jārunā, vai jāraksta, es saprotu, bet nevaru īsti to izdarīt. Bet ja ir krievvalodīgais, kurš to dara

krieviski, bet latviešu valodu saprot, tad, ja viņš ar mani runā latviski, bet es krieviski, tad man tas strādā.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Latviešu valodā runājošo jauniešu diskusiju grupā (1.FGD LAT 18-23 g.v.) respondenti sevi raksturoja kā Latvijas patriotus, kuriem ir svarīgi apzināties savu piederību noteiktai nācijai. Tomēr vienlaicīgi redzams, ka jaunieši nav aktīvi ideoloģijas aizstāvji – viņuprāt, etniskā piederība ir pašsaprotama, jo mantota no paaudzes paaudzē.

“Ir svarīgi zināt, no kurienes tu nāc, kam tu sākotnēji pieder, tā ieprogrammētā kultūra. Tomēr tas lēnām zūd arvien mazāk un mazāk.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Agrāk tas bija izteiktāk, ka katros svētkos cilvēki staigāja, tur, pieņemsim, ar karodziņu. Bet tagad tas ir izzudis, lai ietu pa ielām un blautu, ka esi latvietis.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Arī krievvalodīgie jaunieši (3.FGD RUS 18-23 g.v.), līdzīgi kā latviešu valodā runājošie jaunieši, norādīja, ka, valoda un tradīcijas ir svarīgas, kas ir jākopj un jāsauglabā. Vienlaicīgi viņi netic, ka zaudēt etnisko identitāti ir iespējams, jo tā ir neatņemama personības sastāvdaļa.

“Es nesaprotu, kā identitāti var pazaudēt. Tu esi krievs un krievs. Dzīvo ar to visu mūžu.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Tāpat jauniešu vidū dominē viedoklis, ka iedzīvotāju dalīšana pēc nacionālās piederības ir novecojusi un raksturīga vairāk gados vecākām paaudzēm, kas glabā sevī aizvainojumu no padomju laikiem. Tomēr, kopumā, viņuprāt, etniskās piederības nozīmīgums sabiedrībā vājinās. Jaunieši paši sevi raksturo kā atvērtus, eiropeiskus un valodu zināšanas, kultūras iepazīšanu uzskata par ieguvumu, ne apgrūtinājumu vai etniskās identitātes apdraudējumu.

“Es komunicēju gan krieviem, gan latviešiem un nešķiroju pēc tautības.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Latvija ir tāda valsts, kur ir jāzina, gan krievu, gan latviešu, gan pa virsu arī angļu valodu.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Jauniešiem vispār nav šādu problēmu, mēs esam elastīgi un visi adaptējamies. Varbūt vecākajām paaudzēm ir stingrāki rāmīši, bet līdz kādiem 35 gadiem gan nē.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Daļa jauniešu norādīja, ka pamanījuši plaisu, nesaskaņas un neiecietību sabiedrībā, starp dažādām etniskajām grupām, kas tiek saistīts ne tikai ar pagātnes mantojumu, bet arī, pateicoties masu saziņas līdzekļiem, kas uztur spriedzi un manipulē ar iedzīvotājiem, arvien aktualizējot daļai sabiedrības tik jutīgos jautājumus.

“Masu saziņas līdzekļi tikai uzkurina. (...) Tautā tādu konfliktu nav, varbūt 2 vai 3 %. Bet to sagroza tā un liek negatīvi domāt, kā reiz masu saziņas līdzekļi.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Dzīvojot Latvijā, ierastajā vidē un sabiedrībā, uztverot etnisko piederību kā pašsaprotamu, jaunieši nedomā, ka ir īpaši jāpievēršas etniskās piederības

saglabāšanai un viņiem tas nav aktuāli. Viņuprāt, etniskās identitātes saglabāšana būtiskāka, dzīvojot ārpus savas etniskās kopas, ārvalstīs.

“Es neuzskatu, ka ikdienā vajadzētu izcelt, ka es tur esmu latvietis.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Kad tu dzīvo šeit, tu tik ļoti to neizjūti, kā, aizbraucot prom, kur tu meklē tās savējo kopas.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Etniskā identitātes apzināšanās izteikta latviešu valodā runājošo vidējās paaudzes diskusiju grupā (2.FGD LAT, 35-50 g.v.). Respondenti izceļ un apzinās savu latviskumu, ko ir svarīgi saglabāt.

“Jebkuri nacionālajai kopienai ir būtiski, ka ir tā kopiena, piederība, savējo sajūta. Arī valoda ir baigā vērtība.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Jo īpaši riski etniskās identitātes saglabāšanā tiek saskatīti mūsdienu globalizācijas laikmetā, kad vērojama izceļošana uz ārzemēm, jauktās laulības, kas, viņuprāt, būtiski var apdraudēt etniskās kopas pastāvēšanu nākotnē.

“Latvieši vispār drīz samaisīsies. Cik es te redzu arvien vairāk uzbeku, indiešu un blondīnes ar melnas krāsas bērniņiem. Un es pieļauju, ka blondīne nemācīs bērnam latviešu valodu, bet pāries dzīves drauga valodā. Pārsvārā tā notiek, ka mēs, latvieši, pielāgojamies.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Es esmu latvietis, palikšu Latvijā un nekad nebraukšu prom no Latvijas strādāt.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Vidējās paaudzes respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir latviešu valoda (2.FGD LAT, 35-50 g.v.), personīgi piedzīvojot, un, atceroties padomju laikus, savu etnisko identitāti uztver kā īpašu vērtību, kas jā saglabā un jānosargā.

“Ir svarīgi, ka tev ir sava zeme, sava valoda, nevis, ka tu esi vienā lielā katlā, kā tas bija Padomju Savienības laikā. It kā bijām Latvijā, bet bijām kaut kādas valsts pilsoņi.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Bažas vidējās paaudzes respondentos, kuru sarunvaloda ģimenē ir latviešu valoda (2.FGD LAT, 35-50 g.v.) pastiprina novērojumi, ka etniskās izcelsmes nozīme mazinās jauniešu vidū, kamēr pašiem tas ir arvien aktuāls jautājums.

“Mans dēls runā vairāk angļiski, krieviski, ne latviešu valodā. Viņš internetā sazinās ar Krieviju, ASV. Problēma ir tā, ka latviešu valodu viņš zina sliktāk, kā krievu vai angļu un atzīmes latviešu valodā viņam ir sliktākas. Bet mani tas uztrauc, jo viņš ir latvietis.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Varbūt vecā paaudze ir nogurusi mācīt, un jauniešos es arī neredzu, ka viņiem būtu tāda, ka sprastu to savu sarkanbaltsarkano. Iekšā tur īsti vairs nav.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Pretrunīgi viedokļi izskanēja krievu valodā runājošo vidējās paaudzes diskusiju grupā (4.FGD RUS, 35-50 g.v.). Daļas respondentu noskaņojums ir neitrāls. Vairāku respondentu atbildes liecina, ka ikdienā netiek pievērsta uzmanība nacionālajiem jautājumiem, netiek dalīti cilvēki pēc etniskās piederības. Nacionālo jautājumu aktualizēšana vairāk tiek izjauta pirmsvēlēšanu laikā, kas tiek saistīts ar politiski

apzinātu rīcību *“lai novērstu sabiedrības uzmanību no citām būtiskām sociālajām problēmām, pretnostatot cilvēkus un kurinot nacionālo naidu.”*

“Šobrīd saistībā ar atvērtajām robežām kompānijās ne vienmēr ir tikai krievi un latvieši. Man ir vienalga, kurš ar mani ir kopā kompānijā – igauņi, krievi, vai ukraiņi. Ar laiku tas vispār nodzēsīsies.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Tas pilnīgi viņiem iet, īpaši pirms vēlēšanām. Skaidri redzams, ka noteiktos brīžos šī problēma speciāli atkal tiek cilāta un aktīvāk izgaismota.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

No vienas puses etniskā identitāte ir svarīga, tomēr tiek arī atzīts, ka neizbēgamu globalizācijas procesu rezultātā, kad vērojama multikulturāla sabiedrības veidošanās, mazināsies etniskās piederības nozīme.

“Robežu atvēršana nojauc rāmīšus, jo notiek asimilācija, emigrācija un tautu sajaukšanās. Un ātrāk vai vēlāk mēs nonāksim pie tā, ka šī problēma nav aktuāla. (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Savukārt citu atbildēs redzams, ka etniskās piederības jautājuma aktualizēšanās, saistīta ar ārējiem faktoriem kas *“provocē, kaitina, aizskar”* nacionālo identitāti, tādējādi izraisot protesta reakciju, nepieciešamību nosargāt, aizstāvēt un cīnīties par savu etnisko piederību.

“Jo lielāks spiediens, jo vairāk es sevi jūtu kā krievieti, protesta dēļ. Sanāk tā, ka es biju vairāk lojāla, bet nacionālisti mani padarīja vairāk ar nacionālisti. Jo vairāk viņi spiež, jo vairāk es pretojos un uzskatu par vairāk krievieti.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Kamēr mani neaiztiek, tas nav svarīgi. Tiklīdz mani aizskar (nacionālo identitāti), es dusmojos, visu šo 9.maija svētku dēļ. Vienaldzīgi, kamēr mani tas neskar.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Uz atšķirīgu attieksmi no valsts puses savas etniskās piederības dēļ norādīja atsevišķi respondenti. Viņuprāt, valsts vara šķiro iedzīvotājus pēc nacionālās piederības, par prioritāti izvirzot pamatiedzīvotājus un viņu vajadzības, tādējādi valsts politikas dēļ jūtas izstumti.

“Par Zolitūdes lietu, iesaldēja naudu un cietušo bērni to nevar saņemt. Un kaut kā salikās, ka tie ir krievvalodīgo bērni. LTV7 par to uztaisīja sižetu un es pēc tam speciāli vēl nedēļu sekoju ziņām visos latviešu portālos. Un nevienam latviešu portālam šī ziņa nebija svarīga. Kāpēc? Jo viņi ir krievvalodīgie?” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Vairums krievvalodīgo respondenti nodala un neizjūt nacionālo piederību Krievijas krievu etniskajai kopai, drīzāk saskatot būtiskas atšķirības, uzskata sevi par eiropiešiem, saistot savu nākotni ar Latviju. Viņuprāt, etnisko piederību iespējams saglabāt tur, kur esi dzimis un dzīvo, ne tikai vēsturiskajā izcelsmes vietā.

“Agrāk bija dzimtene, bet tagad es nesaprotu, kur ir mana dzimtene. Jā, es šeit esmu dzimusi, man šeit viss patīk, bet runāju krieviski, bet... Jā, Krievijas krievi atšķiras, tie ir absolūti divi dažādi... Tu atbrauc pie viņiem, bet

viņi saka, lai braucu pie sevis uz mājām. Bet kur – uz mājām?” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Tā domāšana, kas ir Krievijas krieviem un man - tur ir pavisam kas cits un vis no tā izrietošais.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Kopumā jaunieši nebija saskārušies ar etniskās identitātes maiņas gadījumiem, tādējādi viņiem bija grūti vērtēt, kā arī netika saskatīti nekādi sociālie labumi etniskās identitātes maiņā. Turpretī vidējā paaudze atzina, ka etniskās piederības saglabāšanu var ietekmēt tādi faktori, kā, piemēram, ģimene, laulība, darbs, izglītības iegūšana ārvalstīs. Tomēr arī tas, cik lielā mērā šie faktori atstāj ietekmi, atkarīgs no paša cilvēka preferencēm.

“Mums ir foršs piemērs – Džordžs Stīls. Nav pat daudz vietējo latviešu tādu. Un cik ļoti viņš ciena to, ko viņš ir izvēlējis.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Lai arī respondentiem ir grūti iedomāties situācijas, kurās indivīds varētu atteikties no savas etniskās identitātes kādu sociālo labumu gūšanai, tomēr bieži vien pārbraucot strādāt citā valstī, nodibinot ģimeni ar citu tautību pārstāvi, vai darba specifikas un kolēģu ietekmē piederības sajūtas nozīmīgums noteiktai etniskajai grupai mazinās un pārklājas ar citu.

3. KORUPCIJA – TĀS TOLERĒŠANA

Raksturojot situāciju valstī, respondenti savos viedokļos ir pārliecināti – korupcija viennozīmīgi pastāv. Vienlaicīgi respondentu atbildes liecina par zemu informētības un izpratnes līmeni visās diskusiju grupās saistībā ar korupciju valstī, viedokļi vairāk balstās pieņēmumos, ne faktos un reflektē sociālos medijos pausto naratīvus.

“Kur nauda, tur korupcija.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Piemēram, Juraša lieta, kuru apvainoja valsts noslēpuma izpaušanā. Viņu gribēja par padomnieku iecelt, viņš kļuva par Saeimas deputātu. Tur vispār nesaprotama situācija. Bija tur korupcija, vai nebija.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Es domāju, ka korupcija ir visur, kur ir vara un tie cilvēki, kuri ir pie varas to izmanto.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Tā kā jaunieši (1.FGD LAT 18-23 g.v., 3.FGD RUS 18-23 g.v.) vismazāk seko aktualitātēm un ziņām, tad viņi bija salīdzinoši arī vismazāk informēti, un atsevišķu respondentu atbildes pat liecināja, ka viņi neizprot jēdzienu “korupcija” un ar to saistītās darbības. Vienlaicīgi krievvalodīgie jaunieši, skaidrojot savu zemo informētības līmeni, bija arī pārliecināti, ka masu saziņas līdzekļi pietiekami neatspoguļo informāciju par korupcijas gadījumiem valstī.

“Korupcija notiek katru dienu milzīgos apmēros. Bet vai jūs esat dzirdējuši, ka mūsu deputātiem ir īpašumi ārzemēs?” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Es esmu pārliecināts, ka korupcija ir, bet nevaru izvērtēt kur.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Kas tas ir korupcija? Es esmu aizmirsis, ko šis jēdziens nozīmē.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Par korupciju diskusiju laikā respondentu vairākums runā, balstoties uz savu vai citu pieredzi, vairāk indivīdu līmenī, kas izpaudusies kā kukuļdošana (medicīnas jomā, būvniecībā, ceļu policijā, muitā), nodokļu nemaksāšanas atbalstīšana, kas arī tika pielīdzināta korupcijai. Un, lai arī kopumā korupcija vērtējama, kā nosodāma rīcība, daļa sabiedrības, kas iesaistās šādās darbībās, *“pieņem šos spēles noteikumus, arī citus netieši piespiež pieņemt spēles noteikumus”*.

“No draugiem esmu dzirdējis, ka ceļu policija apstādina un prasa parādīt tur, tiesības vai pasi. Viņi ieliek tur naudiņu, ātri iedod – un, opā, viņi fiksi paņem.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Lai ārsti un medmāsas labāk apkalpotu, radinieki domā, ka ir jāiedod un tad biežāk pienāks viņi, būs laipnāki.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Manam tēvam bija nepieciešama ārstēšanās, un ārsts paprasīja kukuli 800 lati toreiz.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Kaut vai pirms uzņemšanas skolā ienest nelielu dāvaniņu. Un tavu bērnu uzņems tajā skolā tā vietā, kurš neiedos.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Manam draugam ir mazais bizness. Un vieglāk kādam ir kaut ko iedot kaut kur, lai izvairītos no visa šitā te...” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Zobārstniecība. Man, lai zobus ieliktu, vajadzēja maksāt 1500 eiro. Es teicu, ka man tādas naudas nav un sarunāju bez čekiem. Noliku 800 eur un gatavs.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Celtniecībā cilvēki strādā neoficiāli un nemaksā tur tos nodokļus. Un tas jau viss ir vienots.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Vērtējot situāciju ar korupciju valstī, lai arī konkrētus gadījumus minēt ir grūti, respondentu vidū dominē neuzticība valsts institūcijām un valda pārliecība, ka korupcija eksistē visos valsts pārvaldes līmeņos. Daļēji tas tiek saistīts ar izveidojušos sistēmu valsts aparātā, kas rada labvēlīgu vidi koruptīviem darījumiem. Piemēram, stagnācija, *“ilgstoši iesēdējušies darbinieki”* valsts pārvaldē, kas pārzina vajās puses, lai izmantotu sistēmas nepilnības sava labuma gūšanai.

“Ir vieni un tie paši cilvēki, universālie kareivji, kas ceļo no ministrijas uz ministriju. Tādas personālijas, kas rada iespaidu, ka visu laiku viss ir slikti. Tas neliecina par profesionalitāti, zināšanām.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Jautāti par konkrētiem korupcijas gadījumiem valsts līmenī, tad vidējās paaudzes diskusiju grupās visbiežāk tika minēta iepirkumu joma, tomēr kopumā konkrētus gadījumus nosaukt nevarēja zemās informētības dēļ.

“Gan jau visādos valsts iepirkumos ir. Nevienam jau nav pieķerts aiz rokas, jo tad jau ir par vēlu.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Par valdību sliktas lietas tikai dzirdētas, līdz ar to laikam tas priekšstats arī tāds ir izstrādājies, ka automātiski nekas nav labi.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Ja paskatās tos iepirkumus, tad redzams, ka ātrāk vai vēlāk noskaidrojas, ka radnieks, vai bijušais radnieks, draugs vai paziņa.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Daļa respondentu bija pesimistiski savos viedokļos un nākotnes prognozēs, norādot uz korupcijas sistēmisko raksturu, kad “zog visi”, nesaskatot iespējas un risinājumus korupcijas izskaušanai. Viņuprāt, cīņa nevar notikt indivīdu līmenī, jo “viens kareivis nav cīnītājs”, nepieciešama visu iesaistīto pušu domāšanas maiņa, kas iespējama tikai ar paaudžu nomainīšanos.

“Ja tu atnāksi, tāds godīgs un pareizs, bet tur visi zog, tad tevi vienkārši apēdīs un izmetīs, jo viņiem tur ir laba barotava.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Man draugs, kas policijā stāstīja, ka, ja tu neņemsi kukuli, tad tevi ne sitīs, bet tādas problēmas tev sagādās...” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Diskusiju laikā respondentu viedokļi iezīmē, ka korupcija vērtējama ne tikai kā pastāvošās varas, bet visas sabiedrības problēma. Sabiedrības tolerantā attieksme un iesaistīšanās, tādējādi “atbalstot” korupciju atspoguļo visas sabiedrības morāles izpratnes līmeni.

“Es arvien vairāk saprotu, ka korupcija ir mūsu valsts un vispār visas sistēmas pamats. Tādi spēles noteikumi. Gribi – spēlē. Ņem, kuru sfēru vēlies, visur vienmēr ir bijusi korupcija.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Pēc respondentu domām, liela mēroga korupcijas apkarošana ir komplicēta un nesekmīga arī trauksmes cēlēju nepietiekamas tiesiskās aizsardzības, pat personas dzīvības un drošības iespējamā apdraudējuma dēļ. Tādējādi par iespējamo korupcijas gadījumu informētās personas, izvēlas pasīvu pozīciju, ne ziņot tiesībsargājošām struktūrām.

“Kādam ir jābaidās par savām dzīvībām, ka kāds uz kādu ir norādījis ar pirkstu, ka viņa notiek.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Atklātajos korupcijas gadījumos iesaistītās puses, viņuprāt, arī netiek pienācīgi sodītas, amatpersonām ir zems atbildības līmenis. Tieši iztrūkstošie sodu mehānismi, nepietiekama amatpersonu atbildība, ļauj likumdošanas trūkumu aizsegā attīstīties korupcijai un interešu konfliktiem.

“Kad bija e-veselība, vinnēja Čakšas bijušais vīrs. Vai sistēma strādāja? Nē. Vai viņš naudu atgriezta? Nē.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Salīdzinoši pozitīvāki savos vērtējumos bija atsevišķi respondenti jauniešu diskusiju grupās. Viņuprāt, lai arī korupcija joprojām pastāv, tomēr vairākās jomās panākti ievērojami uzlabojumi kā, piemēram, ceļu policijas, muitas darbībā, kas panākts, pateicoties stingrākai uzraudzībai un iesaistīto pušu atbildības paaugstināšanai.

“Es uzskatu, tā, kā agrāk, pirms visām tām kamerām, kā bija, kad iedod to divdesmitnieku un viss kārtībā, brauc! Tagad iedod to divdesmitnieku un nopelni uz diviem gadiem cietumsodu.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Kā arī, atsevišķi respondenti norādīja, ka korupcijas problēmas norāda uz kopējām problēmām valsts politikā, kas saistīts ar zemo atalgojumu valsts pārvaldē un institūcijās strādājošiem un risinājums ir jāmeklē algu celšanā.

“Jau Zivtiņš savulaik teica, ka kukulņemšana norāda uz zemo atalgojumu policijā. Bet es teiktu, ka ne tikai policijā, visur. Medicīnā, izglītības sistēmā, visur.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Ar korupcijas riskiem arī viennozīmīgi tiek saistīta Rīgas Domes darbība, pamatojot ar informatīvajā telpā publiski izskanējušiem atklātajiem gadījumiem (piemēram, “Rīgas namu pārvaldnieks”, “Rīgas Satiksmes”, Dienvidu tilta lietas). Līdzīgi kā raksturojot situāciju ar korupciju valsts līmenī, sekojot arvien jauniem korupcijas skandāliem, respondenti kopumā vīlušies un zaudējuši uzticību arī pašvaldības institūcijām, kā arī netic, korupcijas izskaušanas pilnībā iespējamībai.

“Tagad atnāca jauni cilvēki, un vienkārši nomainīja vienus cilvēkus uz citiem, tur Rīgas namu pārvaldnieks vai Rīgas ūdens. Ušakovam bija portāls, kur cilvēki uz viņu strādāja. Nu, un. Vienkārši nomainījās cilvēki un portāls turpina strādāt. Šobrīd nav redzams, ka būtu atnākusi jauna vara un kaut kas būtu strauji mainījies.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Korupcija plaukst. Katru reizi ir redzams – vienu arestēja, otru arestēja.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Lai arī respondenti kopumā korupciju nosoda, tajā pašā laikā tolerē un pieņem Ventspils piemēru – “zog, bet dalās”. Viņuprāt, “zagt, bet dalīties” ir mazākais iespējamais jaunums, kā argumentu minot ieguvumu pilsētai un iedzīvotājiem, ne tikai indivīdiem labuma guvējiem. Pat apzinoties pretlikumīgo izcelsmi, sabiedrība gatava “pievērt acis”, lai pēc tam baudītu piedāvātos labumus.

“Jautājums, kur tu to naudu liec pēc tam. Vai nu tu veikalā ieej ar šitādu te kartiņu un piecdesmitniekiem, vai tu ieliec to savā pilsētā. Tad attiecīgi pilsēta nāk pretī.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Lembergu tur paskatieties, cik jau tiesā, puse jau apmirusi. Bet, paskatieties, kāda ir Ventspils! Ideāla! Viņš zog bet arī kaut ko dod.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Man liekas, ka labāk, kā Lembergs – lai zog, bet rūpējas par iedzīvotājiem.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Labāk ir, kad ņem un kaut ko dod arī pilsētai. Tā ir skaidra lieta, ka ņems tāpat visi.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

4. EMIGRĀCIJA no LATVIJAS

Kopumā vairākuma respondentu atbildes liecina, ka sabiedrībā esošā vēlme aizbraukt no Latvijas ir mazinājusies, salīdzinot ar masveida aizbraukšanu iepriekšējos gados. Viņuprāt, liela daļa darba meklētāju, kurus interesējušas darba

iespējas ārvalstīs, jau ir aizbraukuši un šobrīd drīzāk iezīmējas pat pretēja tendence - daļa iepriekš aizbraukušo Latvijas pilsoņu, nespēdami iedzīvoties ārvalstīs, atgriežas Latvijā.

“Tie, kas blāva, ka te ir slikti, tie pluss mīnuss visi jau ir aizbraukuši.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Gadus desmit atpakaļ mani radnieki aizbrauca, bet tagad es neesmu ne no viena pat dzirdējusī, ka vajadzētu braukt projām.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Tie, kas tur pastrādājuši, brauc atpakaļ, jo te ir labāk.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Šobrīd manā paziņu lokā nav neviena, kas grib braukt prom. Nevienam nečīkst un visi ir atraduši savu vietu. Man liekas, ka pieaug to gadījumu skaits, kas atbrauc atpakaļ ar savām zināšanām un turpina šeit būvēt savu dzīvi.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

No respondentu atbildēm var secināt, ka lēmumu par atgriešanos ietekmē vai nu personīgie iemesli - piemēram, nespēja iedzīvoties, pieņemt svešu kultūru, slikta attieksme no darba devēju puses, diskriminējoša attieksme - “baltais vergs”, vai finansiālie iemesli – dzīves dārdzība, augsti nodokļi.

“Daudzi brauc atpakaļ, jo viņiem pietrūkst ģimenes, valodas, tā nacionalitāte mūsējā. Viņi saprot, ka nav tā kultūra.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Tie, kas nevarēja iedzīvoties, tie atgriežas atpakaļ. Un tas ir 50 uz 50. Tie, kas tur bijuši, sapratuši, ka tur ir vai nu sliktāk, vai viņiem tas neder.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Sabiedrības vēlmes aizbraukt mazināšanās tiek saistīta ar citu, aizbraukušo personu pieredzēm, kas pabijuši ārvalstīs, vīlušies, jo, saskārušies ar grūtībām dzīvojot un strādājot ārvalstīs Tādējādi sabiedrībā mazinājusies iepriekš dominējošā pārliecība, ka “citur, kur mēs neesam ir labāk” un iespējamā aizbraukšana tiek izvērtēta daudz rūpīgāk.

“Tur Norvēģijā tajā pašā amatā, kā Latvijā viņam alga ir reiz trīs, bet arī izdevumi ir lielāki.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Lielākā daļa jauniešu, sākot no 19-28 vecumā, sapratuši, ka ārzemēs nav zelta bedre.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Tie, kas saka, ka no šejienes ir jālaižas, tie parasti ir vecāka paaudze, kas paši nekur nav bijuši. Un kad viņiem pajautā, kāpēc? Kā, es taču ziņās lasu.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Tomēr kopumā sabiedrības vēlme aizbraukt nav izzudusi pilnībā, bet ir mainījusies motivācija, kāpēc iedzīvotāji joprojām izvēlas pamest Latviju. Atšķirības vērojamas respondentu sniegtajās atbildēs pēc vecuma grupām. Jauniešu diskusiju grupās kā iemesli aizbraukšanai no Latvijas vairāk tika minēti sekojoši iemesli: plašākas izglītības iespējas, labi apmaksāta darba iespējas speciālistiem. Savukārt vidējās paaudzes diskusiju grupās visbiežāk tika minēta neapmierinoša sociālā joma, zemais atalgojums nodarbinātajiem, augstie nodokļi.

Daļa jauniešu savu nākotni saistīja ar ārvalstīm, jo uzskata, ka citur ir lielākas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību, paplašināt redzesloku, iegūstot jaunu pieredzi un zināšanas, tādējādi skaidrojot motivāciju iespējamai aizbraukšanai no Latvijas.

“Manas abas māsas studē ārzemēs, viņām iet labi. Vecākā māsa strādā un tur ir krietni lielākas algas. Un tagad es pati domāju, vai es palikšu, vai nepalikšu Latvijā.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Tāpat jaunieši ir pārliecināti, ka braukt peļņā uz ārvalstīm, strādājot mazkvalificētu darbu, nav finansiāli tik izdevīgi, par ko liecina arī atbraukušo pieredzes, kuri tur nav spējuši iedzīvoties. Pēc jauniešu domām liela nozīme ir izglītībai, jo pieprasīti ir tieši kvalificēti speciālisti, kas ir apmierināti un arī paliek uz dzīvi ārvalstīs.

“Tie, kas strādā siltumnīcās, kurus verdzina, kuriem ir mazas algas un traumas sākas visādas, tā kategorija atgriezīsies. Tā kategorija, kurai tur ir labi darbi un ģimenes izveidojušās, neatgriezīsies noteikti.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Vienlaicīgi arī tika atzīts, ka, iegūstot labu izglītību, paveras daudz plašākas iespējas konkurēt arī vietējā darba tirgū un atrast labi apmaksātu darbu, tādējādi pamest Latviju nepieciešamība mazinās.

“Tie, kas labi mācās, arī šeit pēc tam var atrast darbu, kas atbilst tavām prasībām pret dzīvi.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Tas vairāk no situācijas. Ja kāds turas virs ūdens un viņam ir normāls daudz maz ienākumu avots, tad neredz jēgu braukt kaut kur projām.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Salīdzinoši pesimistiskāki savos vērtējumos un prognozēs bija vidējās paaudzes respondenti. Norādot uz trūkumiem sociālajā jomā (pabalsti ģimenēm ar bērniem, pensijas), zemajām algām, kas rada nevienlīdzības sajūtu pretstatā ārvalstīs dzīvojošiem, viņuprāt, aizbraukšana no Latvijas turpināsies.

“Latvijā neredz nākotni, brauc prom arī paši latvieši. Tur piedzemdēji bērnu, tev uzreiz sociālie. Un aizņēmu mājai var saņemt. Latvijā tā nav. Par bērnu saņem 11 eur.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Ja par to pašu darbu, par ko šeit saņemtu 3 eur, ārvalstīs maksā 10, 15 eur, tad kāpēc man šeit jājūtas tik pazemotai?” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Viņuprāt, lai arī skaitliski ne tik lielā apmērā, joprojām daļa iedzīvotāju, kas noguruši no nodokļu politikas, un, saskaroties ar pastāvīgu izdzīvošanas problēmu, neticot pozitīvām pārmaiņām, apstākļu spiesti pamet Latviju.

“Cilvēku plūsma no Latvijas nesamazināsies. Jo neredz šeit perspektīvas. Pasliktinās izglītība, un saistībā ar to, ka nepieciešams darbaspēks, mūsu cilvēki aizbrauc strādāt uz citām valstīm, kur labāk sociāli aizsargāti.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Mēs esam strādīgi, bet, ja tevi žņaudz visu laiku, grūti izturēt un daudzi padodas.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Daļai respondentu bažas raisa situācija ar Covid-19, kas var ietekmēt situāciju ar darba iespējām valstī, aktualizējot aizbraukšanas jautājumu. Tāpat, aizbraukšanas jautājums joprojām ir aktuāls mazpilsētās un laukos dzīvojošiem, kur ierobežotas darba iespējas liek pieņemt lēmumu par labu aizbraukšanai.

“Lielais braukšanas turpu šurpu bums ir beidzies. Tie, kas ir gribējuši aizbraukt, ir aizbraukuši, un tie, kas gribējuši atbraukt arī ir atbraukuši. Tomēr, cilvēki atkal brauks prom, jo nav jau šeit nekas tik spīdošs, lai cilvēki šeit sēdētu un gaidītu laimi.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Es biju vienmēr patriotiski noskaņots, ka negribu pamest Latviju. Sestdien es četrus riteņus salauzu, četri diski sajuka. Bet te vienā objektā pārrāva karsto trubu un tāda birokrātija bija, ka bēdas. Un tad man saka, vai es negribu pārcelties strādāt uz Kipru? Es aizdomājos. Nogurdina te viss.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Vidējā vecuma grupas respondentu atbildēs iezīmējas arī satraukums par savu nākotni Latvijā, jo uzskata, ka konkurētspēja darba tirgū vecuma dēļ arvien samazinās, kā arī aktuālāks kļūst pensiju jautājums, kas nes bažas par iespējām nodrošināt sevi vecumdienās un liek apdomāt iespēju aizbraukt.

“Tuvāk piecdesmit tu šeit vairs nevienam neesi vajadzīgs. Vecums šeit biedē, bet ārvalstīs nē. Iespējams, ka tur arī tā ir, bet tas viennozīmīgi nebiedē cilvēkus.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Jautāti, kāpēc iedzīvotāji tomēr izvēlas aizbraukt, nevis palikt šeit, lai mainītu apstākļus, tad redzams, ka kopējais noskaņojums raksturojams kā pasīvs, valda neticība, ka iespējams ko mainīt. Respondentiem nav ticības, ka indivīdi spēj ietekmēt politiskos lēmumus, vienlaicīgi no atbildēm var arī secināt, ka respondenti ir maz informēti par iedzīvotāju iespējām iesaistīties politisko procesu, lēmumu ietekmēšanā.

“Pat, ja gribas kaut ko mainīt, tad liekas, ka es esmu viens pats un nav tie domubiedri. Tā bezcerības sajūta, ka nekas nemainās, tu jūties iestrēdzis, un tad tu brauc projām, kur it kā ir labāk.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Sabiedrības pasivitāte procesu ietekmēšanā tiek skaidrota arī ar Latvijas sabiedrības rakstura iezīmēm, kas veidojušās varas ietekmē no senākiem laikiem – samierināšanos, pakļaušanos piedzīvotām represijām, apspiešanu, kas ir kā sekas PSRS laikiem.

“Audzināšanas īpatnības atgriežoties pie PSRS. Tur cilvēkiem nebija sajūtas, ka viņi spēj kaut ko mainīt. Un, to ielikuši nākamajā, paaudzē, bet nākamā paaudze ielikusi nākamajā.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Par tevi jau neviens nenobalsos.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Politikā vienkāršam cilvēkam ir ļoti grūti piecelties un aiziet kaut ko izdarīt. Arī visi, kas ir mēģinājuši. Latvijā, kur pieci latvieši, tur četras partijas, un tad mēs esam tur, kur mēs esam.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

5. KLIMATS

Respondentu atbildes visās diskusiju grupās bija līdzīgas - klimata izmaiņas ir pamanītas, un visbiežāk tika minētas Latvijas mērogā novērotās temperatūras izmaiņas ziemā, sniega trūkums pēdējos gados.

“Ja es skatos uz klimatu, tad ir man ir jautājums – kad bija pēdējā reize, kad es slēpoju? Vasaras arī vairs nav tik siltas. Es negribētu teikt, ka tikai cilvēki ir vainīgi. Daba ir daba, un viņa vienmēr uzvarēs.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Diskusiju grupās neizskanēja pārliecinoši viedokļi par klimata pārmaiņu cēloņiem. Pēc vairākuma respondentu domām klimata pārmaiņās cilvēka darbība nav noteicošais faktors, jo neizbēgami notiek dabīgie procesi, kas ir cikliski piedzīvoti visā zemes pastāvēšanas vēsturē.

“Cilvēks ir līdzvainīgs. Nav vainīgs tikai cilvēks. Leduslaikmetā tāpat mainījās klimats un visas dabas joslas. Domāju, ka zemei pašai ir kaut kādi procesi, kur ir pienācis laiks. Iespējams, ka cilvēks ar savu darbību kaut ko paātrina” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Kāpēc izmira dinozauri? Meteorīts un viss. Cilvēkus nevar vainot, tas viss tur augšā notiek.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Mūsu planētas mērogi ir tik lieli, ka cilvēks nevar spēcīgi ietekmēt. Piemēram sūknē naftu un saka, ka nafta palikusi tikai uz 25 gadiem. Un tā saka jau simts gadus.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Visdrīzāk bez cilvēka iedarbības arī būtu klimata izmaiņas, piemēram, Grenlande arī atkustu, varbūt pēc 1000 gadiem. Cilvēka darbība novedusi pie tā, ka tas notiek zibensātri un tādi procesi, kas droši vien nav atgriezeniski.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Daļas respondentu viedokļos vērojama skepse, saistībā ar klimata problēmu atspoguļojumu publiskajā telpā – viņuprāt, klimata izmaiņas ir pārspīlētas, kam tiek pievērsta pārāk liela sabiedrības uzmanība.

“Un iespējams, ka nav nemaz tik slikti, jo tik liela uzmanība nav bijusi tam pievērsta pirms Grētas (Grēta Tūnberga) laikiem. Pārmaiņas ir bijušas arī dinozauru laikos.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Sabiedrības iesaiste viennozīmīgi ir svarīga ekoloģijas saglabāšanas kontekstā, izvēloties videi draudzīgus risinājumus un mainot savus paradumus (piemēram, atkritumu šķirošana, biežāka pārvietošanās ar kājām, iepakojumu izvēle). Tomēr respondenti netic, ka indivīdu paradumu maiņa spētu apstādināt klimata pārmaiņas, jo, viņuprāt, būtiskāku ietekmi uz klimatu atstāj pasaulē arvien pieaugošie rūpniecības apjomi.

“Es nedomāju, ka es personīgi kaut ko varu ļoti ietekmēt. Es varu censties, bet vai tas palīdzēs? Tā pati pieminētā zemes stunda man patīk vienkārši kā ģimenisks pasākums, jo ļoti interesanti ir izslēgt visas gaismas un iededzināt sveces.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Vainīgi ir rūpnieciskie uzņēmumi, kas taīsa mums šos te produktus, bet cilvēki atkal pieprasa un pērk. Jo cik daudz resursu tiek izmantoti, ražojot kaut kādas lietas, tas vienkārši ir āprāts.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Man liekas, ka vienalga, cik privātie cilvēki kaut ko darītu, tāpat viena rūpnīca visu sačakarēs, ko mēs cenšamies uzlabot. Tas nav privātais sektors, kas jāmēģina mainīt, bet drīzāk rūpnīcu vide.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Runājot par to, vai iedzīvotājiem, valstij būtu, kas jādara, lai klimata izmaiņas samazinātu/apturētu, respondenti savos viedokļos bija pesimistiski, jo netika saskatīti risinājumi tik globālu problēmu novēršanai. Viņuprāt, cilvēku vēlme pēc komforta nemazināsies, bet tikai pieaugs, kas vēl jo vairāk rezultēsies globalizācijas procesu atstātajā ietekmē uz klimatu.

“Ko mēs latvieši 2 miljoni varam darīt pret visu planētu? Ka to elektrību, arī jāizslēdz uz stundu. Paskatieties, Disnejlendā, Ņujorkā, tur viss ir jāslēdz ārā, nevis mūsu maziņajā Latvijā.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Arī lielā rūpniecība, neviens jau neplāno atkal ieviest tehnoloģijas, kuras izmantoja pirms piecdesmit gadiem.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Novērojot arvien izteiktāku patērētāju kultūras sabiedrībā ietekmi, kas rada pieaugošo pieprasījumu, viņuprāt, iedzīvotāji nav gatavi atteikties no komforta un samazināt patēriņu. Tāpat, vairākums meklēs sev finansiāli izdevīgākos un ērtākos risinājumus, domājot par sevi, nevis globālām problēmām pasaulē.

“Ja tev ir drēbes maisiņš, kurš maksās 20 centus dārgāk, un, ja vien tu neesi reliģisks plastmasas nelietotājs, tad tu tāpat paņemsi plastmasas maisiņu, jo viņš, iespējams, ir lētāks, lielāks, parocīgāks.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Arī paši respondenti atzina, ka nav gatavi atteikties no ikdienā baudāmā komforta, kas ir kļuvis par daļu no ierastā dzīvesveida. Vienlaicīgi respondentu atbildes liecina, ka ikdienā viņi maz aizdomājas par ekoloģijas, klimata jautājumiem, ir vāji informēti par personīgajām iespējām, samazināt negatīvo ietekmi uz klimatu un indivīda lomu saskata galvenokārt atkritumu šķirošanā.

“Manu paaudzi tas mazāk satrauc, kā mana dēla paaudzi. Viņam vairāk aiz neko darīt. Mūsu paaudzei vairāk jādomā, kā nopelnīt, uzturēt dzīvokli, ko ēst.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Ja tu esi komfortists, tad tevi no mašīnas uz velosipēdu nepārsēdinās nekas.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Tā mēs dzīvojam. Attīstās tehnoloģijas, attīstās pasaule. Ko mēs tagad ar malku visu kurināsim, vai?” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Lai es tur būtu tāds revolucionārais piemērs, ka es iešu ar kājām, lidmašīnu nekad neizmantošu, labāk 80 dienas ar vilcienu braukšu. Nē, neesmu gatavs.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Es nezinu, kā vēl var ietekmēt. Lietas tikai no kokvilnas nēsāt? Nedomāju, ka kaut kas jauns jāizgudro.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Daļa respondentu norādīja, ka, klimata pārmaiņas tāpat ir nenovēršams process, ko ietekmē pārmaiņas dabā. Tādējādi īpašu pasākumu veikšana, klimata pārmaiņu apturēšanā, viņuprāt, nav jēgpilna.

“Mēs neesam gatavi atteikties no visām ekstrām – siltā ūdens, apkures ziemā, un, kā ir, tā ir. Bet es domāju, ka globālā sasilšana arī notiktu bez cilvēki ietekmes, ļoti iespējams, ka lēnāk.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Atsevišķi respondenti gan norādīja, ka valsts var ietekmēt un kontrolēt indivīdu darbību, rosināt, mācīt un motivēt, piemēram, šķirot atkritumus, kontrolēt vai ierobežot rūpnīcu darbību, lai tādējādi nosargātu ekoloģisko situāciju.

“Es domāju, ka patērētājiem ir jādara tas, kas atkarīgs no viņiem pašiem, bet valstij ir jādod pēc iespējas vairāk iespēju. Ja uz katra stūra stāvēs atkritumu konteineri, šķirošanai, tad tas būs solis no valsts puses. Bet katra pilsoņa atbildība ir pareizajā konteinerā izmest pareizos atkritumus.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Ja gribi atvērt šeit rūpnīcu, tev jāievēro tādas un tādas normas.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

6. CILVĒKTIESĪBAS

Diskusiju laikā respondentiem tika lūgts izteikt viedokli par sekojošām ES vērtībām un to respektēšanu valstī: cilvēka cieņa, cilvēka brīvība, cilvēktiesības, demokrātija, līdztiesība, minoritāšu tiesības un likuma respektēšana.

Analizējot respondentu atbildes, redzams, ka liela daļa respondentu, īpaši gados jaunāki, neizprot doto jēdzienu nozīmi. Daļas respondentu secinājumi ir balstīti galvenokārt pašu vai citu pieredzē, kamēr daļai respondentu bija grūtības izteikt viedokli, jo ikdienā nebija aizdomājušies vai saskārušies ar šīm vērtībām.

Cilvēka cieņas respektēšana, cienpilna attieksme pret cilvēkiem

Respondentu viedokļos nebija vienprātības. Daļa viedokļu norādīja uz cilvēku cieņas respektēšanas trūkumu sabiedrībā, kur cilvēku cieņu vienam pret otru nosaka audzināšana ģimenē un apkārtējās sabiedrības ietekme.

“Mēs varam ārkārtīgi cienīt pārējos, vai tieši pretēji, uzspļaut. Tas nāk no ģimenes un tam nav nekāda sakara ar valsti, valdību un ārējiem apstākļiem.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Savukārt citi respondenti atzina, ka situācija kopumā ir apmierinoša un cilvēka cieņa kopumā tiek respektēta.

“Pie mums ir neitrāli, jo nav jau tā, ka galīgi neciena viens otru.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Jaunieši jēdzienu “cilvēka cieņa un tās respektēšana” galvenokārt saistīja ar attieksmi sabiedrībā vienam pret otru, indivīdu līmenī. Viņuprāt, cilvēka cieņas respektēšanu raksturo sabiedrībā notiekošā cilvēku šķirošana, atkarībā no finansiālā nodrošinājuma un statusa. Tādējādi vairāk cieņas saņem turīgākie indivīdi, pretstatā mazāk nodrošinātajiem un zemāku statusu ieguvušiem, kas rada nevienlīdzību un plaisu sabiedrībā.

“Cilvēki ir egoisti un cilvēkiem ir vērtējums citam par citu, ka man ir jaunāka somiņa un es esmu labāks.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Es neesmu piedzīvojusi klaju necieņu valsts iestādēs. Taču tas ļoti ir atkarīgs no tā, cik augsti paceltu zodu un degunu tu ienāc valsts iestādē. Man nepatīk, ka ir jāprezentē kaut kāds statuss, lai cilvēki tevi cienītu.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Cilvēka cieņas respektēšana jauniešiem vairāk asociējās ar ikdienišķās situācijām, kas izpaužas indivīdu neaudzinātībā, elementāras pieklājības trūkumā vienam pret otru (piemēram, jaunāku cilvēku attieksmē pret vecāka gadagājuma cilvēkiem sabiedriskajā transportā).

Vidējās paaudzes grupās, atšķirībā no jauniešiem, cilvēka cieņas respektēšana vairāk tika vērtēta valsts līmenī. Vairākums respondentu paši nav izjutuši izteiktus cilvēka cieņas ierobežojumus, dzīvojot Latvijā.

Tomēr daļa respondentu norādīja uz nodokļu slogu un zemo atalgojumu, kas liedz nodrošināt cilvēkiem cieņpilnu dzīves kvalitāti. Īpaši tika izcelta arī nevienlīdzīgā attieksme no valsts puses, minot sabiedrības grupas, par kurām netiek domāts, tādējādi liedzot justies cieņpilni (piemēram, medicīnas jomā nodarbināto, policijas darbinieku, skolotāju zemo algu jautājums, pensiju apjomi, bezpajumtnieku problēmu nerisināšana).

Respondentu vidū, kuru sarunvaloda ir krievu valoda, iezīmējās tendence jēdzienus vērtēt, salīdzinot ar situāciju kaimiņvalstīs – Krievijā, Baltkrievijā, uz kuru fona, viņuprāt, Latvijā situācija ir apmierinoša.

“Ja valsts attieksme pret cilvēku kā personu, viņa cieņu, tad atkarīgs no tā, ar ko mēs sevi salīdzinām. Ja es salīdzinu, kā es jūtos Latvijā no post padomju telpas puses, Krievijas, Baltkrievijas, tad es saprotu, ka es šeit varu brīvi justies. Mani nesamīš, kā tas notiek kaimiņu zemēs.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Cilvēka brīvības respektēšana

Salīdzinoši pozitīvāki savos vērtējumos bija respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir latviešu valoda, abās diskusiju grupās. Viņuprāt, cilvēka brīvība valstī tiek respektēta,

un arī paši sevi raksturo kā brīvus pilsoņus, ar brīvību saprotot iespējas sava viedokļa paušanā, tiesības brīvi pārvietoties, un izdarīt izvēles, saistībā ar reliģiju, viendzimumu attiecībām.

“Es neuzskatu, ka es nebūtu brīvs, es nejūtos baigi nospiests.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Jā, mums ir brīvas robežas, mēs varam brīvi precēties, ar ko mēs gribam, mēs varam brīvi izvēlēties valodu.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Tu vari darīt to, ko tu vēlies un tā ir tava brīvība.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Atsevišķi gan tika izcelti šobrīd pastāvošie ierobežojumi Covid-19 dēļ, kas nedaudz, viņuprāt, ierobežo cilvēku brīvību, tomēr šo situāciju var raksturot kā izņēmumu, kas būtiski neietekmē viedokli par brīvības respektēšanu kopumā valstī.

Savukārt respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir krievu valoda, cilvēka brīvības respektēšanu valstī vērtēja kā, salīdzinoši labu, norādot uz atsevišķiem gadījumiem, kad tomēr vērojama cilvēku brīvības ierobežošana.

“Brīvība it kā ir, bet to bojā cilvēki, kas nodarbojas ar citu diskrimināciju. Tajā pašā darbavietā pēc dažādām pazīmēm. Un tas negatīvi ietekmē dažus cilvēkus, viņi kļūst noslēgti un nebrīvi.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Ja salīdzina ar musulmaņu valstīm, tad pie mums ir reliģijas brīvības, visi viens pret otru lojāli attiecas.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Mēs savus bērnus varam audzināt vēl brīvi, ja salīdzina ar Norvēģiju, Šveici. Ja tur uzkleigsiet, vai, nedod, dievs, pa dibenu sadosiet, tad pazaudēsiet savu bērnu.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Vienlaicīgi viedokļos vērojamas pretrunas. No vienas puses pozitīvie piemēri saistīti ar vārda un politisko uzskatu paušanas brīvību, salīdzinot ar situāciju Krievijā un Baltkrievijā. No otras puses, tomēr pamanīti vārda brīvības ierobežošanas gadījumi, kas izpaužas to publisko viedokļu paudēju “apklusināšanā”, kas nav vēlami, tādējādi ierobežojot kādas daļas sabiedrības tiesības uz brīvību.

“Rīgā ir daudz mītiņu, protesti tiek organizēti, kas arī ir daļa sava vārda brīvība, izteikšana. Un uzreiz ir klāt policija, kas cenšas visu noklusināt, novākt, lai kopējo ainu pilsētā nebojā.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Cilvēktiesību respektēšana

Atšķirības respondentu viedokļos atkarībā no ģimenē lietotās sarunvalodas iezīmējas arī runājot par cilvēktiesību respektēšanu. Respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir latviešu valoda, kopumā atzina, ka paši nav saskārušies ar cilvēktiesību pārkāpumiem un ikdienā par to nedomā. Cilvēktiesību pārkāpumi gan tika attiecināti uz sociāli mazāk aizsargātajām sabiedrības grupām, kuru zemās pensijas, atalgojums, pabalsti, viņuprāt, ierobežo tiesības uz cilvēka cienīgu dzīvi. Diskusiju laikā arī redzams, ka lielākā daļa jauniešu vispār neizprot šī jēdziena nozīmi.

“Cilvēktiesības tādos apmēros, ka nenotiek cilvēku tirdzniecība, kā citās zemēs, tādā ziņā okej. Es zinu, ka no rīta izejot, vakarā es varēšu atnākt mājās.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Tu visu mūžu strādā, bet beigās pensija tev nav.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Savukārt respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir krievu valoda, ar cilvēktiesību pārkāpumiem saskaras, viņuprāt, skolu reformas dēļ, kas liedz bērniem mācīties dzimtajā krievu valodā, tādējādi ierobežojot krievvalodīgo tiesības.

“Konstitūcijā ir ierakstīts, ka katram ir tiesības mācīties savā dzimtajā valodā, bet tomēr tu esi spiests mācīties latviešu valodā.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Ja ir tik liels procents krievvalodīgo, kāpēc tiek aizliegta skolās krievu valoda? Tas ir cilvēktiesību pārkāpums.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Atsevišķi cilvēktiesību diskriminācija tika minēta arī viendzimumu laulību aizliegšanā, kas norāda arī uz sabiedrības aizspriedumiem un nespēju “domāt ārpus ierastajiem rāmīšiem”, kamēr citur pasaulē viendzimumu laulības tiek atbalstītas.

Demokrātijas respektēšana

Runājot par demokrātijas respektēšanu, kopumā respondenti bija pozitīvi noskaņoti. Ar demokrātijas jēdzienu vairākiem respondentu saistījās vēlēšanu laiks, kad pilsoņiem ir iespēja izteikt savu viedokli balsojumā, tādējādi atzīstot, ka demokrātija valstī pastāv.

“Nē, nu ir tiesības pasūdzēties jebkuram par jebko, uzsākt jebko.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Ja salīdzina ar Krieviju, to pašu Baltkrieviju, Kazahstānu, pie mums ir iespējamās izmaiņas. Labi, varbūt ne kardināli 180 grādos, bet tomēr ir iespējams kaut ko ietekmēt vienkāršai tautai.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Atsevišķi oponentojoši viedokļi (galvenokārt diskusiju grupās, kur respondentu sarunvaloda ģimenē ir krievu valoda) gan izskanēja, saistībā ar vēlēšanu rezultātiem, kad praksē, veidojoties partiju koalīcijām ne vienmēr galarezultātā atbilst vēlēšanu rezultātiem. Tādējādi, kā vēlētāji izjutuši vilšanos, apšaubīta arī tika pilnīga demokrātijas pastāvēšana valstī.

“Man demokrātijas trūkums ir tajā, ka reālas partijas vinnē, pēc tam apvienojas koalīcijas ar minimāliem procentiem un tad sanāk, ka vinnējusi partija sēž opozīcijā. Es uzskatu, ka tā nav demokrātija.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

“Viņa konstitūcijā ir ierakstīta, bet pēc fakta. Likumā ir ierakstīts, ka valdībā iekļūst partija, kas savākusi visvairāk balsu. Bet tāpat iekļūst Jaunā Vienotība, konservatīvie. Un es uzskatu, ka tas ir negodīgi.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Diskusiju laikā redzams, ka daļa jauniešu vāji orientējas jēdzienos un arī demokrātijas jēdzienu daļa jauniešu neizprot, asociējot to ar pārprastu un pārspīlētu cilvēku brīvību, gan disciplīnas trūkumu sabiedrībā.

*“Man nepatīk demokrātija. Visi cilvēki var darīt, ko viņi grib un nav disciplīnas.”
(1.FGD LAT, 18-23 g.v.)*

“Demokrātija ir, kad valsts pieder tautai un mēs neapzināmies, cik ļoti mums pieder valsts.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

Līdztiesības respektēšana

Pretrunīgi viedokļi izskanēja, saistībā ar līdztiesības respektēšanu. Lai arī vairākums respondentu atzina, ka šīs vērtības valstī tiek respektētas, tomēr vienlaicīgi arī tika norādīts uz dzimumu līdztiesības trūkumu darba tirgū, kas izpaužas atalgojumu līmeņu atšķirībās vīriešu un sieviešu vidū. Tāpat, vidējai paaudzei aktuāla ir arī vecuma diskriminācija darba tirgū, kad darba devēji priekšroku dod gadus jaunākiem pretendentiem, tādējādi neievērojot līdztiesības principus

“Kāpēc man ir tāda sajūta, ka vīrieši saņem vairāk, kā sievietes? Te nav līdztiesības.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Manam vīram darba pārrunās pajautā – jums ir piecdesmit gadu, un jūs vēl meklējat darbu? Kur šeit ir līdztiesība?” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Arī runājot par līdztiesību, kā vērtību, diskusiju laikā bija redzams, ka daļai respondentu nav izpratnes par šo jēdzienu. Piemēram, daļa jauniešu ar līdztiesību saistīja katra indivīda materiālos aspektus, kas finansiāli nodrošinātākos, viņuprāt, padara līdztiesīgākus.

“Jo lielāks, maks, jo lielāks iespējas. Bet vidējais slānis, jā, varētu būt, ka visi ir līdztiesīgi.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Latvijā ir līdztiesība, bet iespējas katram cilvēkam to izmantot ir atkarīgs no maka izmēra. Visiem ir dots tas pats šaha lauciņš, tikai, dažiem tiek dotas vairāk figūriņas, bet dažiem mazāk.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Ir gadījies, ka krievvalodīgo kolektīvs nelabprāt iekļauj latviešus, latvieši nelabprāt iekļauj tos pašu indiešus. Ir noslēgtas kopienas iezīmes” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

Minoritāšu tiesību respektēšana

Runājot par minoritāšu tiesību respektēšanu, seksuālo minoritāšu tiesību ievērošanas kontekstā valdīja atšķirīgi viedokļi. Daļa respondentu bija pārliecināti, ka seksuālo minoritāšu tiesības tiek ievērotas, pamatojot ar attiecību izvēles brīvību, kamēr citi norādīja uz laulību aizliegumu, kas ir diskriminējoši.

Lai arī kopumā sabiedrības attieksme pret seksuālajām minoritātēm, tika vērtēta kā iecietīga, respondentu atbildēs vērojama nepatika pret seksuālo minoritāšu atbalsta pasākumiem, vēlme norobežoties no šīs sabiedrības daļas.

*“Lai viņi guļ, ar ko grib, bet nevajag jau uzbāzties ar to savu pārliecību.”
(2.FGD LAT, 35-50 g.v.)*

“Kamēr viņi mani neaiztiek...”(4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Savukārt gados jaunāku respondentu vērtējumā situācija gan seksuālo, gan etnisko minoritāšu tiesību jomā nav viennozīmīgi vērtējama, pamatojot ar paaudžu atšķirīgajām uztverēm un vērtībām. Viņuprāt, tieši gados jaunāki sabiedrības locekļi ir tolerantāki, atvērtāki un uz rietumu sabiedrības vērtībām vērsti, kā gados vecākas paaudzes, kuru vidū bieži vien dominē aizspriedumi, konservatīva pārliecība un bailes no pārmaiņām.

“Nav kārtībā, īpaši uz iebraucējiem, īpaši melnajiem. Uz viņiem skatās kā uz biedu. Piekauj uz ielām un vēl visu kaut ko.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Kamēr tas cilvēks mani nesāk iespaidot vai pārvērst savā ticībā, tad viss ir kārtībā ar to cilvēku.” (1.FGD LAT, 18-23 g.v.)

“Domāju, ka pēc pieciem gadiem būs pilnīga līdztiesība, bet šobrīd sabiedrība un valsts tam vēl nav gatavi.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Atšķirības iezīmējās respondentu viedokļos, atkarībā no ģimenē lietotās sarunvalodas. Ja vidējās paaudzes respondenti, kuru sarunvaloda ģimenē ir latviešu valoda, uzskatīja, ka no valsts puses kopumā notiek etnisko minoritāšu respektēšana, tad kritiski savos vērtējumos bija respondenti, kuru sarunvaloda ir krievu valoda. Respondentu vidū vērojama neapmierinātība, jo, viņuprāt, krievvalodīgo vajadzības netiek uzklautas un tiesības netiek respektētas (nepilsoņu jautājums, krievu skolu reforma).

“Katrai minoritātei, kas brauc šeit, ir jādomā, kā iekļauties šeit, nevis izvirzīt savas prasības.” (2.FGD LAT, 35-50 g.v.)

“Valdība neievēro krievvalodīgos Latvijas iedzīvotājus. Tiek pieņemti likumi, kur netiek ņemti vērā krievvalodīgie vecāki, kuriem bērni iet krievu skolās. Principiāla nostāja, ka krievu valodai ir analogisks statuss kā ar afrikāņu valodu.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

Runājot par cilvēku ar invaliditāti tiesību respektēšanu, tad kopumā respondenti bija vienprātīgi, ka, lai arī šī grupa joprojām ir sociāli neaizsargāta, tomēr vērojamas arī pozitīvas tendences, par ko liecina vides pieejamības uzlabošana, cilvēku ar invaliditāti integrācija darba tirgū.

Likumu respektēšana

Vērtējot likumu respektēšanu valstī, respondentu asociācijas bija iedzīvotāju kontekstā un vairākuma atbildēs bija vērojama vienprātība. Kopumā situācija valstī tika vērtēta, kā salīdzinoši laba – lielākā daļa iedzīvotāji valstī, viņuprāt, ir likumpaklausīgi. Likuma pārkāpumi notiek, tomēr tā nav Latvijas sabiedrību raksturojoša iezīme, drīzāk gan atsevišķi gadījumi.

Visbiežāk likuma pārkāpumi tika saistīti ar sadzīves situācijām, piemēram, ceļu satiksmes noteikumu neievērošanu, sīkām zādzībām, atkritumu izmešanu neatļautās

vietās, datu aizsardzības pārkāpumiem, bet kopumā būtiskas problēmas, saistībā ar likumu respektēšanu valstī netika saskatītas.

*“Daudz zog. Es runāju par tādām ikdienišķām zādzībām. Zog prikola pēc.”
(2.FGD LAT, 35-50 g.v.)*

“Tauta lielākoties ievēro likumus.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

“Tiek pārkāpti vairāk tie likumi, kas neiesēdina aiz restēm. Ja nauda sods, tad kaut kā pārdzīvos, bet ja aiz restēm, tad gan.” (3.FGD RUS, 18-23 g.v.)

Tikai atsevišķi respondenti norādīja, ka daļā sabiedrības ir vērojama vēlme apiet likumus sava labuma gūšanai.

“Mūsu mentalitāti, piemēram, salīdzinot ar Vāciju, ir tāda, ka mēs meklējam iespēju, kā apiet likumus.” (4.FGD RUS, 35-50 g.v.)

SKDS

sabiedriskās domas pētījumu centrs

Baznīcas iela 32-2, Rīga, Latvija, LAT-1010

Tālr.: 67 312 876, fakss: 67 312 874

E-mail: skds@skds.lv

www.skds.lv